

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

תוכן

- א. ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני ... ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר (בחוצה לארץ יורד ולוקט) ... כך נאמר ספיקא מותר ודאה אסור.....2
- ב. לוקין על הכלאים דבר תורה.....3
- ג. הכלאים מדברי סופרים ... כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן ... מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל.....5
- ד. עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד.....7
- ה. מערב ביזרני זרע ... לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן.....10
- ו. ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע שפיר.....12
- ז. כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ.....13
- ח. והבאת שלום בין אדם לחבירו.....14
- ט. ותלמוד תורה כנגד כולם.....15
- י. כל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו מטיבין לו ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה ... לומר שאם היתה שקולה מכרעת.....15
- יא. שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ... למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך.....17
- יב. מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה ... בעבודת כוכבים ... למען תפוש את בית ישראל בלבם.....19
- יג. שלוחי מצוה אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן ... וכל היכא דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא.....19
- יד. ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ... כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה.....20

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

דף לט.

א. ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני ... ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר (בחוצה לארץ יורד ולוקט) ... כך נאמר ספיקא מותר ודאה אסור

כבר התבאר לעיל דף לז. לה. שערלה¹ אף על פי שחובת הקרקע היא נוהגת בכל מקום ובכל זמן², בין בשל עובר כוכבים בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה שנאמר (ויקרא יט פסוק כג) וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'. אבל איסור ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני³, ובהלכה נאסרה רק ודאי הערלה, אבל בחוצה לארץ ספיקה⁴ מותר⁵.

כיצד, כרם⁶ שיש בו נטיעות של ערלה, וענבים נמכרים חוצה לו, וספק אם באו מנטיעות הערלה או ממקום אחר, בארץ ישראל אסור ואפילו רוב הנטיעות בכרם אינם של ערלה. ובסוריא והיא ארצות שכבש דוד, מותר. והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם. ובחו"ל, מותר גם אם רוב הכרם ערלה, אפילו יודע שהובאו מאותו

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רצד ח ט רמב"ם פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י

² ואפילו בזמן הזה לא בטלה קדושת הארץ לענין ערלה ונוהג מדאורייתא. (חזו"א שביעית סי' ג ס"ק ט, ודלא כמנחת חינוך שם אות יא בשם הצ"ח, שבזמן הזה לדעת הרמב"ם אין איסורו מן התורה אלא רק הלכה למשה מסיני. ועיין ערוך השולחן שם סעי' י.

³ ועיין רש"י ד"ה ערלה בחו"ל ברכות לו א' דערלה בחו"ל מדברי סופרים. ולכאורה פלוגתא הוא בקידושין לח ב', דלחד מ"ד הוזה הלמ"מ. ואפשר דרש"י ס"ל דהלמ"מ נמי איקרי ד"ס, דאפי' דבר הנלמד ב"ג מידות איקרי ד"ס ועיין דרישה ריש סי' רצד.

⁴ ואפילו אם אתחזיק איסורא או בספק ספיקא לחומרא או בספק קבוע או רוב לאיסור מותר. (דרך אמונה בפתיחה להל' ערלה בשם האחרונים).

⁵ ובפירוש אמרו זכרונם לברכה (קידושין ל"ט ע"א) בענין הערלה כי כך נאמרה עליה ההלכה למשה מסיני, ודאה אסור ספיקה מותר, כלומר שאין ענין איסורה כמו שאר איסורין שבתורה, שכל זמן שיתחדש עלינו ספק בדבר שהוא אסור מן התורה יש לנו לאסור אותו מספק, דקימא לן ספק איסור דאורייתא אסור, וכמו כן ביארנו עם הפירושים הטובים, שספק הלכה למשה מסיני לחומרא, ובענין איסור ערלה קיבלנו כי בפירוש נאמר למשה שיהא ספיקא מותר. (חינוך מצוה רמו). (ועיין פמ"ג פתיחה כוללת ח"א אות י"ב, דיש מחלוקת אי אזלינן לקולא או לחומרא בספק הלכה למשה מסיני. ועיין שיירי כנה"ג בהגהות ב"י אות כ"ג ובתורת השלמים בקונ' הספיקות, ועיין שד"ח מע' ב' כלל מ', ועיין פמ"ג בפתיחה להל' שחיטה שהביא מחל' המנחת יעקב והטור אי אמרי' בהלמ"מ ספיקו לקולא, ועיי"ש שכתב דמחל' זו דווקא בדין היוצא מהלמ"מ אבל אי אתי הלמ"מ לפירוש קרא כגון הלמ"מ דהל' שחיטה, לכו"ע אמרי' ספיקו לחומרא כגון שהייה חלדה וכו' בשחיטה וכו"ב דאז ספיקו לחומרא).

⁶ רמב"ם שם ה"א, שו"ע שם סעי' ט

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

הכרם⁷, רק שלא יראה⁸ שנבצרו מנטיעות של ערלה. ואם קונה חוץ לכרם, אפילו אם כולו ערלה מותר, כיון שיכול להיות שאינם מהפירות שבתוך הכרם אלא אחרים הם⁹, אבל בתוך הכרם אסור¹⁰.

וכיון שכן הוא, שאין איסור ערלה בחו"ל חל כלל בספיקא, ישראל שיש לו אילן של ערלה בגינתו ובא חבירו ואכל ממנו, אינו נזקק להודיעו כלל שהוא ערלה¹¹.

ב. לוקין על הנלאים דבר תורה

הזורע בלאי זרעים, כלומר שני מיני זרעים¹², או שני מיני ירקות, או שני מיני קמניות, או זרע וירק או קמנית וירק, כאחד בארץ ישראל¹³, משנתן הזרע

⁷ ועיין חזו"א ערלה סי' יא ס"ק א ב ג ד ו, שאפילו ראינו שלקט מהערלה כיון שאפשר לומר שאלו שמוכר או נותן עכשיו אינם אותם שלקט אע"ג שאפשר לברר מותר. ועיי"ש עוד שכתב שלדעת הרמב"ם והשו"ע אפילו כל הכרם הוא ערלה ומוכר חוץ לכרם, מותר בחו"ל ובסוריא כיון דתלינן שבא מרובא דעלמא. (אמנם עיין בביאור הגר"א כאן שכל שרואהו בוצר ולקט אפילו אם יכול להיות שמה שמוכר אחרים הם אסור).

⁸ ועיין בב"י דדעת רש"י שכל שליקטו עכו"ם כל זמן שלא ליקטו ישראל מותר.

⁹ ועיין בב"י שדעת הר"ן שבכהאי גוונא אסור, דאולינן בתר קרוב ותלינן שהפירות הם מן הכרם.

¹⁰ ערוך השולחן שם סעי' יב מו

¹¹ חינוך מצוה רמו וכענין זה מצאנו בגמרא שאמרו זכרונם לברכה, ספק לי ואנא איכול, כלומר שכל זמן שלא ידע האדם בודאי שהיא ערלה שרי ליה למיכל מיניה. (שם). אמנם עיין בב"י שם שכתב שדין זה הוא רק לדעות הסוברות שערלה בחו"ל דרבנן, והביא ראיה ממה שהשמיט הרמב"ם דין זה. ועיין בערוך השולחן שם ס"ק מו שדעתו שדין זה גם לסוברים שבחו"ל הוי הלכה למשה מסיני, רק הרמב"ם השמיטו כיון שלמסור הלכה זו לרבים יש לחוש שיבואו לעשות ממנו חוכא ואיטלולא ולהתיר גם במקום שהלוקט יודע שהוא ודאי ערלה. ועיין מנחת חינוך שם אות יד וז"ל: "והנה הרב המחבר סובר בפירושו דהיא הלכה למשה מסיני, ומ"מ במה שסובר דמותר לספוקי, כי כך נאמרה הלכה, וכן כתוב בר"ן בקידושין שם. והנה לשון הרב המחבר דאם אחד אוכל אין חבירו נזקק להודיע לו, נראה מזה דדוקא בכי האי גוונא, אבל להאכיל בידים לחבירו שאינו יודע אסור. וכן נראה מדברי רש"י ז"ל קידושין ל"ט ע"א גבי ספק לי, עיי"ש. אבל מדברי הר"ן שם נראה דאף להאכילו בידים שרי, שכתב דבכל האיסורים עוברים על לפני עור וכו' וכאן מותר, וכן הוא בשלמי גבורים (סוכה י"ז ע"א מדפי הרי"ף אות ב') הובא במגן אברהם הלכות לולב סי' תרמ"ט (ס"ק כ') שכתב דאתרוג של ערלה בחוץ לארץ יוצאין בו כיון דמותר להאכילו לחבירו, וכן הוא בשלמי גבורים כאן בקידושין (מ"ו ע"א מדפי הרי"ף אות ג'). ולא אוכל להבין דין זה כיון דערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני ואסורה בהנאה, א"כ היאך יכול להאכילו לחבירו דזה הוי הנאה, דהא מכירה ונתינה באיסור הנאה הוא אסור מן התורה, דמיניה ילפינן (בפסחים כ"א ע"ב) היתר הנאה תתננה ואכלה או מכור. אחר זמן הראו לי בספר שב שמעתתא (שמעתתא א' פרק שני) שהקשה כן, יעויין שם. וגם מבואר בקידושין ז' ע"א דאם נותן לאדם חשוב הוי הנאה פרוטה, ועיי"ש בר"ן (ג' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה תן מנה) דאף אם נותן לאדם שאינו חשוב הוי הנאה (אלא) דאינו שוה פרוטה, על כן אינו מבין דין זה. והנה לשיטת הר"מ שהשמיט דין זה, או אף לשיטת הרב המחבר דרק אינו מחוייב להפרישו אבל בידים אסור להאכילו דהוא אסור בהנאה, אינו יוצא ידי חובה באתרוג של ערלה, וכן הוא במגן אברהם שם".

¹² רמב"ם כלאים פ"א ה"א חזו"א כלאים סי' א ס"ק יב יד סי' ב ס"ק ד

¹³ ואפילו בזמן הזה אסור מדאורייתא לדעת הרמב"ם שפסק בה' תרומות פ"א ה"ה שקידשה לעתיד לבוא ועיין חזו"א כלאים סי' א ס"ק א ומנ"ח רמה אות יד (ואינו בתרומות ומעשרות שלרמב"ם בזמננו הוי דרבנן דשם ילפינן מחלה דבעינן ביאת כולכם) וחזו"א שביעית סי' ג ס"ק ט ועיין חזו"א דיני כלאים אות לא שהביא דעות החולקות על הרמב"ם וס"ל שאין קדושת א"י בזמן הזה וא"כ אין איסור כלאי זרעים דאורייתא בזמננו

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

באדמה אע"פ שלא חיפה בעפר¹⁴ לוקה¹⁵, שנאמר (ויקרא יט פסוק יט) שֶׁדֶךְ לֹא תִזְרַע בְּלִאִים. ואם זרע כלאי הכרם כלומר שני מיני תבואה, או שני מיני ירקנות עם זרע הכרם¹⁶, הרי זה לוקה שתיים, אחת משום שֶׁדֶךְ לֹא תִזְרַע בְּלִאִים ואחת משום (דברים כב פסוק ט) לֹא תִזְרַע בְּרִמָּה בְּלִאִים, ויבוארו דינו להלן.

ולא רק זרע בשדה שלו¹⁷ אלא אפילו הזורע בתוך הבית תחת הגג או הזורע בשדה הפקר חייב. וי"א¹⁸ שהזורע בתוך הבית אין איסורו אלא מדרבנן.

ואפילו לא זרע¹⁹ שניהם כאחד אלא מין אחד היה זרוע מאליו (וכ"ש אם זרעו הוא) ובא זרע בסמוך לו מין אחר לוקה²⁰.

ומשזרע נתחייב אפילו אם אח"כ חזר ועקרו קודם שנשתרש ואינו מתקן הלאו בזה²¹. ואם זרע ע"מ לעקור קודם שישתרש אע"ג שאינו לוקה מן התורה מ"מ מדרבנן אסור. הזורע זרעים כלאים²², אף על פי שהוא לוקה, הרי אלו מותרין באכילה²³, ואפילו לזה שעבר במזיד וזרען, שלא נאסר אלא זריעתן בלבד, ומותר לזרוע מזרע הירק שנזרע כלאים.

וכבר התבאר לעיל דף לז: שאינו לוקה על כלאי זרעים וכלאי הכרם אלא בזרע בארץ ישראל. אך בחו"ל מותר לישראל²⁴ לזרוע כלאי זרעים בידו²⁵, ואפילו לערב הזרעים

ועיין חזו"א שביעית סי' ג ס"ק ו ד"ה והנה כל זה דאנן קי"ל שקדושה ראשונה דיהושע לא במלה ועי"ש עוד לענין קדושתה לתרומות ומעשרות ועי"ש עוד ס"ק יג ובס"ד ס"ק ה ובס"ד ו ס"ק א

¹⁴ ואע"ג שבפ"ב הי"א כתב הרמב"ם "הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת האילן אפילו תחת הגפן, אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש שהרי אינו רוצה בהשרשתן" היינו משום שאינו מתכוין לזריעה אבל אם מתכוין לזריעה אפילו אם אינו מכוסה כלל בעפר לוקה

¹⁵ ודעת רש"י שבת פד ע"ב ובכורות נד ע"א דכלאי זרעים דרבנן ולא זה לא נאמר אל על הרכבת שני מינים אבל תוס' שם חלקו עליו וכן הסכמת הראשונים דלא כרש"י

¹⁶ ואלו הם כלאי הכרם ויבואר להלן.

¹⁷ חזו"א שביעית סי' כו ס"ק ד חזו"א כלאים סי' ג ס"ק מז

¹⁸ תורת הארץ הר צבי שביעית יא ה

¹⁹ רמב"ם שם פ"ג ה"ט י

²⁰ ועיין חזו"א כלאים סי' א ס"ק יב שהוכיח מדברי התוס' והר"ש שאינו חייב אלא במפולת יד דהיינו שזרע שניהם כאחד אבל אם אחד היה זרוע כבר אינו חייב וכ"מ ברמב"ן וברשב"א חולין פב ע"ב בשם הראב"ד ועיין בדרך אמונה שם ביאור ההלכה ד"ה כאחד שהביא בזה עוד דעות בראשונים וכתב להכריע כדעת הרמב"ם

²¹ חזו"א כלאים שם מנחת חינוך מצוה רמה אות יז בתי כלאים לתפא"י סי' מג

²² רמב"ם שם פרק א הלכה ז

²³ בין שזרע בשוגג ובין במזיד מותרין באכילה ומ"מ חייב לעוקרן או לעשות ביניהן גדר או צורת הפתח, ואסור לקיימו, אך מה שגדל כבר אין נאסר. חזו"א בדיני כלאים אות ל"א

²⁴ רמב"ם שם וש"ע ונו"כ יו"ד רצו סט

²⁵ דכיון שכלאי זרעים לא נאסרים באכילה והנאה לא גזרו בהם בחו"ל (חזו"א דיני כלאים אות לא)

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

לכתחלה ולזורען בחוצה לארץ או אחד בא"י ואחד בחו"ל²⁶ מותר, ודברים אלו דברי קבלה שקבלנו מרבותינו, שלא גזרו על כלאי זרעים בחו"ל אע"ג שאסורים מן התורה בא"י.

ג. הכלאים מדברי סופרים ... כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן ... מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל

אולם מה שהתבאר שמותר לזרוע בחו"ל שני מיני זרעים, זהו²⁷ רק בכלאי זרעים, אך בכלאי הכרם כלומר שזורע חרצן של גפן עם זרע אחר, בחוצה לארץ, מותר²⁸ לזרוע בצד הגפנים²⁹ בתוך הכרם לכתחלה, אבל אסרו בחוצה לארץ לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד.

כלאי האילנות³⁰, הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע פלאים, כיצד המרכיב אילן באילן, אפילו על אילן חבירו³¹, או אילן של גוי, כגון שהרכיב ייחור של תפוח באתרוג, או אתרוג בתפוח, הרי זה לוקה מן התורה³², ונשתנה דינם מדין כלאי זרעים שהמרכיב לוקה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ³³, כיון שהוקשו לכלאי בהמה, וכן המרכיב ירק באילן, ואפילו אילן סרק או אילן בירק לוקה בכל מקום.

²⁶ דרך אמונה שם ס"ק ד' מגמ' בב"ק נה ע"א ותוס' שם

²⁷ רמב"ם הלכות כלאים פרק ח הלכה יג

²⁸ ועי' בברכי יוסף דמ"מ אין ראוי לעשות כן

²⁹ אבל על גבי הגפנים אסור דהוי הרכבה כנ"ל פ"ז ה"ז כ"כ הכ"מ וזה נכון לרוב הראשונים שמפרשים שם טעם האיסור משום הרכבה והכי קי"ל אבל לפי מה שביארנו שם דעת רבנו והגר"א שהאיסור שם אינו משום הרכבה רק משום שמסבך הירק ע"ג הגפן צ"ל דמש"כ כאן בצד הגפנים אין כוונתו לאפוקי ע"ג הגפן רק לאפוקי אם זרע עם החרצן במפולת יד וכדמסיק

³⁰ שם ה"ה ראב"ד תו"ב קדושים פ"ד

³¹ וכתב בחזו"א סי' ב' סקמ"ו כל הרכבה שהפרי דומה לאחד ממולידיו והשני לא שינה צורת הפרי אף שהשפיע בו, דינו כפרי שהוא נדמה לו ומותר להרכיבו עליו ולכן תאנה שנתנה לתוך החצוב דין תאנה זו כדין שאר תאנים לענין כלאים ומעשר, אבל אין אתנו להכריע בזה אם לא שינה כללף מיהו בלא"ה יש להתירו להרכיבו על המין שדומה לו מפני שהן דומין זה לזה.

³² והרא"ש נסתפק אם מנכשו ומשקחו אם יש בזה איסור מה"ת ודעתו נוטה שמה"ת אין בזה איסור שאין מרכיב אחר מרכיב אבל מדרבנן בודאי אסור ואפי' בחו"ל נראה שאסור לקיים אפי' בלא מעשה

³³ שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים וסמך ליה שדך לא תזרע – מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה; ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל, אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל. (קידושין לט ע"א)

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ואם הרכיב אסור לו לקיים המורכב³⁴, ואף בלא מעשה ואף אם הורכב בשוגג או ע"י גוי חייב לעקרו³⁵. ולכן אם קנה אילן מגוי ונודע לו שהוא מורכב אסור לקיימו³⁶. וכ"ש שאסור לנכשו ולהשקותו³⁷.

אולם המרכיב³⁸ אילנות כלאים, אף על פי שהוא לוקה, הרי אלו מותרין באכילה³⁹, ואפילו לזה שעבר במזיד והרכיבם, שלא נאסר אלא הרכבתם בלבד, ומותר ליטע יחור⁴⁰ מן האילן שהורכב כלאים. כלומר ליטול ענף ממנו ולנוטעו במקום אחר ואפי' הרכיבו ישראל באיסור⁴¹.

פרדסים שלנו המורכבים תפוז בלימון ובתפוז יערי אם נחזיק הדבר לספק מינו⁴², יש להקל בקיום והשקאה וניכוש⁴³. ונראה דתפוז יערי חושש מין א' עם התפוז.

ואין הבדל⁴⁴ בין מרכיב ענף בעץ, או ענף בפרי, או בפרי בענף, כל שמתאחים ע"י הרי זה לוקה.

³⁴ יו"ד סי' רצ"ה ס"ז וכ"ה בר"ש כת"י רפ"ח

³⁵ חזו"א סי' ב' סק"ט י"א ובדיני כלאים אות ל"ד ל"ה וכ"ה בנמוק"י כת"י ברכות כ"ב וע"י בארחות חיים ה' כלאים בשם רבנו דוד בר' לוי שאם קנה מהגוי אילן מורכב אסור לקיימו ומש"כ אה"כ בארחות חיים וכן בכל בו סי' צ"א דמותר לקיים המורכב נראה כונתו כדמסיים דפירותיו מותרין ומותר ליטול ממנו יחור כו' דאל"כ דבריו סותרין זה את זה

³⁶ ברכ"י וב"כ בעיקרי דינים אות י"ד וע"י בתש"ו שו"ת להגרש"ק ז"ל שמתיר למוכרו לגוי וצ"ע
³⁷ וכתב בפ"ת בשם הח"ס ע"ד מה שנהגו במקום א' לקנות מגוי אילנות מורכבים שקדים ואפרסקים ומקיימין אותו והשיב די"א דבלי מעשה אין איסור לקיים ועכ"פ בחו"ל יש להקל בזה אבל לכתחלה טוב שישתתף גם הגוי בפירות ושלל יניח הגוי שיעקור הישראל הפירות ואז מותר וכ' הפ"ת דסוף דבריו צ"ע, ובחזו"א כתב שאין הדברים מספיקין להתיר דאע"ג שאין מקיים במעשה מ"מ איסורא איכא וגם א"א שלא יתקן בזימור ועידור וזיבול וכיו"ב וגם לא מהני לשתף הגוי דמ"מ ישראל מקיים הלכו וחייב להפקירו וגם רוצה בקיומו דאסור וגם מש"כ דאין איסור קיום בחו"ל קשה לומר כן. המרכיב אילן באילן מין בשאינו מינו אף על גב דנתאחו ואין ניכר עכשיו שהן ב' מינים שהרי שניהן מגדלין פרי אחד ועלה אחד עדיין הן באיסורין לקיימו. דרך אמונה שם מא

³⁸ רמב"ם שם פרק א הלכה ז

³⁹ בין שזרע בשוגג ובין במזיד מותרין באכילה ומ"מ חייב לעוקרן או לעשות ביניהן גדר או צורת הפתח, ואסור לקיימו, אך מה שגדל כבר אין נאסר. חזו"א בדיני כלאים אות ל"א

⁴⁰ שו"ע ונו"כ רצה ז

⁴¹ מה"פ כלאים פ"א ה"ד

⁴² לימון ואתרוג ואשכליות ותפוז יש להסתפק בהן אם הן מין אחד מצד השתוותן בכמה דברים (אף על גב דלענין אתרוג דמצוה ודאי פסול אפי' מורכב אתרוג בלימון לפי שקבלנו מאבותינו שהוא אתרוג דוקא והוא פרי עץ הדר האמור בתורה) ולכן אסור להרכיב יחור של אתרוג המורכב בלימון בסדן לימון, ומיהו אם ע"י ההרכבה נדמה לאחד מהמולידים ובא לכלל השתוות הפירות והעלין הותר עם מין הנדמה לו כדלקמן סקל"א ולכן נראה דמותר להרכיב אתרוג המורכב באתרוג שאינו מורכב שהפירות דומין דמיון גמור. דרך אמונה פרק ג ס"ק כג

⁴³ דהוי ס"ס בשל תורה וגם דעת הרא"ש נוטה להקל כנ"ל וכן נראה דעת הרישב"א ובשל איסור דרבנן יש להקל משום ספק מינו וצ"ע. כן סיים בהוברת ה' כלאים שגדפס ע"י ר' זליג שפירא ז"ל ע"פ מרן ובחזו"א דיני כלאים כתב יש לצדד להקל ומצאתי בתש"ו חוט המשולש להגר"ח מולוזין סי' כ"ד שדעתו ג"כ להתיר לקיים בספק מורכב דאיסור קיום דרבנן והו"ל ספק דרבנן. דרך אמונה שם פרק א מא ובציון ההלכה קבו
⁴⁴ דרך אמונה בביאור ההלכה שם ד"ה המרכיב

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

גם אם קצץ את כל העץ והשאיר השורש, והרכיב בו, בין שגילהו ובין שתחב בעפר עד שהרכיב, אפילו אם יש על גביו ג' טפחים עפר אסור, ואין חילוק אם מרכיב יחור, או ששופך שרף של מין אחר, והשרף הזה מתהווה לענף של מין השני⁴⁵.

אם לא הרכיב בידים, אלא זרע באופן שיכנס שורש בתוך זמורה שמונחת בארץ, י"א⁴⁶ שמותר. אמנם אסור לו לזרוע ע"מ שיתחברו, וי"א⁴⁷ שאסור משום הרכבה

וכן אין חילוק⁴⁸ בין מרכיב אילן פרי על אילן סרק, או להיפך, או אפילו ירק על אילן סרק, חייב. אבל מותר להרכיב שני אילנות סרק, אפילו אם ריחם שונה. ומ"מ השומר נפשו ירחק מזה.⁴⁹

מותר להרכיב דקל זכר על דקל נקיבה, אע"ג שדקל נקיבה הוא אילן סרק, כיון שהם מין אחד⁵⁰.

י"א⁵¹ שאין משום כלאי אילנות, בירק בירק, ולפיכך בחו"ל מותר להרכיבם, אבל בא"י אסור משום שעכ"פ שייך בהם כלאי זרעים. וי"א⁵² שיש משום כלאי אילנות אף בירק בירק. וי"א⁵³ שאין איסורו אלא מדרבנן.

מותר לזרוע זרעים⁵⁴, וזרע אילן⁵⁵ כאחד, וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרוען כאחד, אפילו בא"י, כיון שמתחברים מאליהן, שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד. וי"א⁵⁶ שבא"י אסור לערב זרעים וזרעי אילן מדרבנן.

ד. עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד

כבר התבאר במסכת ברכות דף כב. שמהנאמר בתורה (דברים כב פסוק ט) **לֹא תִזְרַע כְּרֶמֶךְ בְּלֶאֱיִם**. למדו לאסור כלאי הכרם, והחמירה בהם התורה שנאמר (שם) **כֵּן תִקְדֹּשׁ הַמִּלָּאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֶת הַכֶּרֶם וּדְרִשׁוּ**

⁴⁵ חזו"א סי' יג ס"ק יא ודיני כלאים אות לג

⁴⁶ דעת הרמב"ם והגר"א

⁴⁷ ר"ש ורא"ש ותוס' ודעת הרא"ש שדוקא אם הזמורה שנקרא עליה כבר שם אילן אסור אבל אם עוד לא נקרא עליה שם אילן מותר ועיין בש"ך רצה ס"ק ה חזו"א סי' ב ס"ק ו

⁴⁸ יו"ד סי' רצה סעי' ו ברמ"א ופ"ת ס"ק ג בשם החת"ס

⁴⁹ כדי לחוש לדעה בירושלמי שאוסרת הרכבת סרק

⁵⁰ חזו"א סי' ב ס"ק יח

⁵¹ חזו"א סי' א ס"ק טו בדעת הרמב"ם

⁵² שו"ע יו"ד רצה סעי' ג כדעת הרא"ש

⁵³ ביאור הגר"א שם ס"ק ה

⁵⁴ שם ה"ו

⁵⁵ וכל שהנרעין מגדל פרי בשנה הראשונה וגם הגזע אינו מתקיים יותר משלוש שנים אינו אילן אלא דינו כזרעים אל אף שמוציא פירות כאילן ומציא עליהם מהגזע ה"ו ירק אבל אם גזעו מתקיים יותר מג' שנים אם מוציא עליהם מעיקרו הרי זה ירק ואם מוצי' מגזעו הרי זה אילן (חזו"א סי' ג ס"ק א)

⁵⁶ השנת הראב"ד שם. ובשו"ע שם פסק כדעת הרמב"ם וכ"ד ביאור הגר"א שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

חז"ל⁵⁷ פן תקדש תוקד אש, פירוש לא תזרע כרמך כלאים ואם תזרע תוקד אש בזרע ובתבואת הכרם, כלומר תשרפנו כי יאסר בהנאה⁵⁸.

ואינו חייב על זריעת כלאי הכרם, עד שיזרע בארץ ישראל⁵⁹ ב' מינים, כלומר שזורע ב' מיני ירקות, או זרעים או ירק וזרע, כגון חטה ושעורה. בהדי כרם כלומר עם החרצן או יחור של גפן⁶⁰, שהוא גפן, במפולת יד. כלומר שהפיל שלשתן בפעם א' ונזרעו, ושלא בפולת יד עיין בהערה⁶¹.

⁵⁷ קידושין נו:

⁵⁸ רמב"ם שם דלבוש שם אבל כלאי זרעים מותרים באכילה ובהנאה

⁵⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד רצו א רמב"ם הלכות כלאים פרק הלכה ב

⁶⁰ חזו"א סי' ב' סק"ו וסי' י"א סק"י

⁶¹ איסורא איכא לזרוע גם בצד הגפן ואפי' מין אחד וכן לנמוע גפן בצד התבואה ואיסור זה מה"ת אבל אין בו לא אלא איסורא בעלמא וגם הפירות נאסרין מה"ת. והנה יש בענין זה כמה דעות בראשונים דדעת רבנו ועוד ראשונים (יראים מצוה שפ"ט וראב"ן סי' נ"ג ומובא ג"כ בסמ"ג ל"ת ר"פ ובמרדכי ספ"ק דקדושין) דאיסור הזריעה הוא מה"ת ואפי' מין אחד ובלא מפולת יד וכנ"ל וכ"ש שהפירות נאסרין מה"ת.

וי"א (דעת הר"י מובא ברא"ש ה' כלאים וכן הסכים הרא"ש שם וכ"ד ר"ת הביאוהו הראשונים וכ"ה בספר הישר סי' תקמ"ט וכן מבואר בתוס' קדושין ל"ט א' ובחולין קל"ו ב' ובמנחות ט"ו ב' ובתוס' ר"י החסיד ברכות כ"ב ועי' בהגמ"י פ"י ממאכ"א אות ד' תשובת ר"י) שבלא מפולת יד או במין אחד אין שום איסור גם מדרבנן ומותר לזרוע ומותרין הפירות.

וי"א (כ"כ הרא"ש בה' כלאים בשם הרמ"ה וכ"ה בחינוך מצוה תקמ"ח ודעת הגר"א שגם דעת רבנו כן ולפ"ד הרא"ש שם נראה דגם הראב"ד ס"ל כן) שמה"ת באמת הכל מותר אבל מדרבנן הכל אסור.

ודעת הרבה ראשונים (הוא דעת רוב הראשונים ההשלמה (ומובא גם בכ"פ פנ"ו) והרא"ה והרשב"ץ בברכות כ"ב א' וכן הסכים המאירי בברכות שם ובקדושין ל"ט וכ"ד הרמב"ן והרשב"א בקדושין ל"ט ובחולין פ"ב וכ"ד הריטב"א והר"ן בקדושין שם) דהפירות אסורין מה"ת גם בלא מפולת יד אבל צריך ב' מינים ובמין אחד גם הפירות מותרין אף מדרבנן

ודעת הראב"ד (כפי שהעתיקו דבריו הרמב"ן והרשב"א בחולין פ"ב והרשב"ץ והנמוקי בברכות כ"ב אבל ברא"ש ה' כלאים משמע דלהראב"ד הכל מדרבנן ואין אסור מה"ת אלא בב' מינים ובמפולת יד ובהשלמה ברכות כ"ב נראה דלהראב"ד כל מין א' אסורין הפירות מה"ת ולכן הקשה עליו מבכורות נ"ד וצ"ע) דבקנבוס ולוף אסורין הפירות מה"ת אף בלא מפולת יד אבל צריך ב' מינים אבל בשאר זרעים מותרין

וי"א (מובא ג"כ דעה זו בחזו"א כאן סי' א' סק"ה ובדיני כלאים אות ל"א וע"ש שהביא רוב הדעות בקצרה) דבוה"ז בטלה קדושת הארץ והכל אינו אלא מדרבנן

ולהלכה (חזו"א סי' א' סק"ה ועי' בסי' י"ג סק"ח שכ' דדין קידוש בלא מפולת יד דעת רוב הפוסקים דאינו אלא מדרבנן) אף שבשו"ע סתם כדברי רבנו דאף מין א' בכרם אסור לזרוע ואסורין הפירות אפשר דהוי ספיקא דינא דהא י"א דמותר לזרוע ומותרין הפירות אף מדרבנן כנ"ל וכ"ש בוה"ז שי"א דלא קידשה לע"ל והוי מדרבנן מיהו לכו"ע אין הקולות של חו"ל בוה"ז דהא מדרבנן צריך לנהוג בארץ כדין ארץ מקודשת. דרך אמונה שם כז

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ואינו חייב אלא כשהחטה והשעורה יפלו סמוכין זה לזה, באופן שהן כלאים זה בזה. כלומר בתבואה בתוך ששה טפחים זה לזה⁶², ובירק שיפלו תוך טפח. וגם צריך שיפלו סמוכין לגפן, כלומר ששה טפחים להרצץ⁶³.

וכבר התבאר שהזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם, הרי זה לוקה שתיים, אחת משום שֶׁדָּךְ לֹא תִזְרַע בְּלֶאֱמָם ואחת משום (דברים כב פסוק ט) לֹא תִזְרַע בְּרִמְךָ בְּלֶאֱמָם, אם התרו בו משום שניהם. ואם התרו בו רק משום אחד לוקה אחד⁶⁴.

ואינו חייב מן התורה אלא על חמשת מיני דגן בזרעים⁶⁵, ובירקות קנבוס ולוף⁶⁶ וכיוצא בהם, מזרעים שנגמרים עם תבואת הכרם כלומר שנזרעים לשלוש שנים⁶⁷, אבל שאר הירקות אסור מדבריהם. וי"א⁶⁸ שבירקות וקטניות וזרעים הנאכלין לאדם, כולן לוקין עליהן מן התורה, אבל זרעים שאין רוב בני אדם זורעין ומקיימין מין זה, וכן עשבים העולין מאליהן אין בהן משום כלאים.

וכתבה התורה⁶⁹ דין כלאי הכרם על אף שלוקה בלאו הכי, משום כלאי הזרעים. שילקו ג"כ משום כלאי הכרם, ועוד לחדש שכלאי הכרם אסורין בהנאה.

⁶² חזו"א סי' ג' סק"ב וכ"כ ישועות מלכו ודלא כר"י קורקוס בה"ג וערוך השלחן אות ד' שאפי' נפלו ברחוק משיעור של כלאי זרעים חייב וגם לא כתפא"י בבתי כלאים סי' ל"ו שצריך שיפלו תמיד בתוך טפח
⁶³ והזורע חטה וזמורה של גפן בגומא אחת וכפף את הזמורה עד שיהי' רחוק ו' טפחים בין הגפן ובין החטה לכשיגדלו מותר ואם לא יהי' ביניהן שיעור הרחקה כשיגדלו אסור וחייב מיד על הזריעה. חזו"א שם סי' ב' סק"ו.

⁶⁴ ירושלמי פ"ח ה"א

⁶⁵ חזו"א סי' א' סק"ט י"ג וכ"ד ר"י קורקוס ורדב"ז ורש"ם דף קל"ג ב' בדעת רבנו וכ"כ המאירי בקדושין ל"ט (רק דס"ל דגם מיני זרעים אסור מדרבנן) וכ"ד התוס' במנחות והרשב"א ורבנו יונה בריש ב"ב והחינוך מצוה תקמ"ח ויראים מצוה ע"ז דמה"ת אין חייב רק על ה' מיני תבואה וקנבוס ולוף וכ"ג בדברי רבנו שהקדים בריש ההלכות ל"ת שלא לזרוע תבואה או ירק בכרם משמע דקנבוס ולוף נחשב ירק.

⁶⁶ שו"ע ונו"ב שם, רמב"ם שם הלכה ג

⁶⁷ דקנבוס ולוף אין עושין אלא לג' שנים וגם הכרם יוצא מידי ערלה וראוי לאכילה אחר ג' שנים והתורה אסרה זרעים דומיא דכרם. עיין כסף משנה וכ"כ הנמוק"י בברכות כ"ב (כת"י) ולשון המאירי בקדושין ל"ט שנגמרים עם גמר תבואת הכרם ועי' שנו"א פ"ז מ"ז ובחזו"א סי' ג' סק"ב תמה עליו ובטעם ב' של רש"י במנחות ט"ו וכ"כ הר"ן פ' רה"ג וכ"כ ביראים מצוה ע"ז וכ"ה בחי' הרשב"א במנחות וכן הרמב"ן והרשב"א בחולין פ"ב הביאו גם טעם זה שהוא משום שקנבוס ולוף יש להן אשכולות שהאוכל תלוי בראשו דומיא דכרם וגדלים הרבה ועושין ערבוביא וטעם א' דרש"י והביאוהו ג"כ הרמב"ן והרשב"א בחולין פ"ב מפני שיש להן שרשים שמתקיימין הרבה בארץ דומיא דכרם

⁶⁸ הר"ן פ' ראשית הגז (ודלא ככ"מ וכ"כ מנ"ח מצוה תקמ"ח ובחזו"א סי' א' סק"א משמע דמסכים להכ"מ בזה) וכ"כ הרמב"ן בחולין פ"ב וכ"ד הראב"ד המובא בכו"פ פנ"ו וברמב"ן ורשב"א חולין פ"ב ובהשלמה ברכות כ"ב א' (וכ"ג דעת הראב"ן סי' נ"ג) ודעתו דלא נאמר חילוק קנבוס ולוף לשאר זרעים אלא לענין איסור הנאה וכ"ד רבנו חיים בהן המובא בשטמ"ק מנחות ט"ו דמפרש הנ"מ בתמי' ובכ"מ מפרש כן גם דעת רבנו אבל בחזו"א סי' א' סק"ט תמה עליו.

⁶⁹ ירושלמי פ"ח ה"א

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

חייב גם אם לא נפלו לתוך גומא אחת. אלא כל שנפלו סמוכין זה לזה כדי איסור בלאים מקרי מפולת יד⁷⁰.

ואפי' זרע חרצן או יחור של גפן, היום, וחטה ושעורה למחר, כל שלא השרישו עדיין נחשב בבת אחת⁷¹. אבל צריך שאדם אחד יעשה שלשתן, ואפשר שצריך שיהא דעתו בשעת זריעה ראשונה לגמור שלשתן.

ואינו לוקה משום זורע כלאי הכרם עד שיזרע בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אך בחו"ל אין איסור כלאי הכרם אלא מדרבנן ובזרע במפולת יד, כמו שהתבאר, והחמירו משום שאסור בהנאה בארץ ישראל⁷², ולכן הקילו שם בכמה דברים.

אינו חייב רק על הזריעה, אלא גם אם חפה כלומר כסה אותם בעפר לוקה⁷³, אף אם כבר הושרשו. אבל אז אין לוקה א"כ באו בתחלה במפולת יד, וכל שנפלו בבת אחת חייב על ניכושן והשקאתן, אף אם נעשה הדבר מאליה ולא עשה בהן אדם עבירה, כיון שבאו לעולם בעירוב מקרי בלאים⁷⁴.

אבל אם זרען שלא במפולת יד, אפי' מנכש ומשקה אח"כ אינו כוזרע עכשיו במפולת יד. וכל זה לענין מלקות, אבל בודאי אסור לעשות כן בכל אופן.

**ה. מערב ביזרני וזרע ... לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן
בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל
נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה
בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן**

⁷⁰ חזו"א סי' א' סק"ז והיינו שנפלו תוך ו' טפחים ובירק תוך טפח ואם הוא כרם ע"ל פ"ז ה"א סק"ב אם תוך ד"א הוא מה"ת (חזו"א סי' י"א סק"י) מיהו אפשר דכ"ז שלא נשרשו לא מקרי כרם ולא מקרי מפולת יד אף שיעשו כרם בהשרשתן והלכך אין חייב עד שיזרע תוך ו' טפחים ומיהו במוקף גדר וזרע חטה ושעורה וחרצן תוך הגדר ואין בין זרע לגדר ד"א חייב על הזריעה ואף שאין מקדש כדלקמן פ"ז הכ"ה (חזו"א שם ובסי' י' סק"ז נשאר ע"ז בצ"ע), דרך אמונה ציון ההלכה שם ט

⁷¹ סי' א' סק"ז ושם הסתפק בזה אבל נראה שהסכים כן בסי' ב' סק"ח ובסי' י"א סק"י ועי' ישועות מלכו

⁷² רמב"ם שם הלכה ג אבל כלאי זרעים אין אסורין לא באכילה ולא בהנאה כנ"ל פ"א ה"ז ולכן לא החמירו חכמים לאסורן בחו"ל

⁷³ רמב"ם שם ג

⁷⁴ דרך אמונה שם ח

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מותר לזרוע⁷⁵ זרעים וזרע אילן כאחד⁷⁶. אפילו בארץ ישראל⁷⁷, וכן מותר לערב זרעי אילנות ולזרעם כאחד⁷⁸, שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד⁷⁹, בין אילן בירק, בין ירק באילן, בין ירק בירק שאינו מינו, ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק.

וכל שהגרעין⁸⁰ מגדל פרי בשנה ראשונה, וגם הגזע אין מתקיים יותר מג' שנה, אינו אילן אלא דינו כזרעים, ואף שפירותיו כעין עץ ומוציא עליו מהגזע, אבל אם גזעו מתקיים יותר מג' שנים, אם מוציא עליו מעיקרו ה"ז ירק, ואם מוציא עליו מגזעו הרי הוא אילן⁸¹.

ובכלאי הכרם⁸² אין אסור משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות⁸³ בלבד, אבל שאר מיני זרעים מותר לזרעם אפילו מדרבנן⁸⁴ בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות שמותר לכו"ע ובלבד שלא יהא הרכבה כנוצר..

י"א שמיני זרעים⁸⁵ נקרא לענין זה, כל שהזרע הוא הנאכל⁸⁶, וכונת הזרע עליהן, וי"א⁸⁷ שאין להתיר רק בזרעים שאין רוב בנ"א זורעין ומקיימין מין זה, או בעשבים העולין מאליהן⁸⁸, אבל שאר זרעים אסורין מדרבנן. וראוי להחמיר כדעה זו⁸⁹. ואם לא זרע רק מין אחד של זרעים או קטניות בכרם אפשר שיש להקל⁹⁰.

⁷⁵ שו"ע ונו"כ יו"ד רצה ג

⁷⁶ אין בזה משום הרכבה כיון שמאליו מתחברין אח"כ ועוד שאין השרשין מתחברין רק למטה מג"ש וכנ"ל.

⁷⁷ הגר"א שם סק"ה ודעת הראב"ד דזרעים ואילן אסורין בא"י מדרבנן משום כלאי זרעים עיין חזו"א סי' ג' סקי"א והב"ח והט"ז והש"ך והסכים לזה החזו"א שם שגם דעת הטור כן, אבל להלכה קי"ל כדעת רבנו דמותר וכן פסק בשו"ע והגר"א וחזו"א שם וכן פסק מרן בדיני כלאים אות ל"ב

⁷⁸ ועיין חזו"א כלאים סי' ג' סקי"א דבזה גם הראב"ד מודה דמותר אפי' מדרבנן דלא אתי להתחלף כלל בכלאי זרעים ואף על פי שמתאחזין וגדל מהן אילן ממין מורכב אפי' מותר וכן בזרעים וזרע אילן למאי דקי"ל דמותר ועיי"ש בדיני כלאים אות ל"ב שכ"ש דמותר ליטע אילן בצד אילן ואפי' בצד גפן וכן מותר לזרוע כל מיני זרעים אצל אילנות כנ"ל חוץ מן הגפן

⁷⁹ כמבואר בירושלמי פ"ק דפאה ה"ד ובפ"ח דכלאים ה"א

⁸⁰ חזו"א ערלה סי' י"ב

⁸¹ והכשות יש לו דין אילן לענין כלאי זרעים כיון שצורתו כאילן ואינו מתערב עם שאר זרעים וניכר לעצמו אבל לא לענין כלאי הכרם. שם סק"ג

⁸² רמב"ם שם הלכה ו' שו"ע ונו"כ שם רצו ב

⁸³ דבירקות דאיכא בהו קנבוס ולוף דהוא דאורייתא גזרו גם על שאר ירקות אבל זרעים דליכא בהו מדאורייתא כלל לא גזרו עליהן. רדב"ז בהלכה ג שם

⁸⁴ שם ס"ק ט

⁸⁵ חזו"א שם סקי"א בשם הגר"א ובסי' ז' סקב"ד שהרמב"ם לא התיר אלא בזרעים שאין נאכלין הזרע לאדם ולא הגידולים אבל אם הגידולים נאכל אסור מדרבנן ובחזו"א תמה ע"ז דדעת רבנו לא משמע כן.

⁸⁶ דעת הכ"מ ומבואר בחזו"א שם סק"ט י"א וע"ש גם דעת הגר"א בדברי רבנו

⁸⁷ ראב"ד ור"ן ור"ן כמ"ש בחזו"א שם סקי"ג וכ"ה בסמ"ג ל"ת ר"פ

⁸⁸ חזו"א שם סקי"ד

⁸⁹ שם סקי"ג

⁹⁰ שיש לצרף לזה דעת התוס' והר"ן דבמין אחד ליכא אפי' איסור דרבנן (מיהו במכתב שנדפס שם בחזו"א לא הזכיר קולא זו). דרך אמונה שם כה

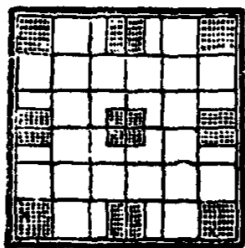
הלכות הדף היומי

מסכת מידושיז

דף לט:

ו. ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע שפיר

כבר התבאר במסכת שבת דף פד: שמיני ירקות⁹¹, שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט מעט, פחות מכשיעור שדה שהוא י' אמות וחומש על י' אמות וחומש וארכה יתר על רחבה, מספיק להרחיק בין ערוגה לערוגה טפח ומחצה שהוא לערך 15 ס"מ מלבד מקום הזריעה.

אם הזרוע בשטח מועט של ו' טפחים על ו' טפחים, אסרו חכמים לזרוע שם יותר מה' מינים שהן כלאים זה בזה, אף על גב שמרחיק טפח ומחצה,

כזה -

משום שבריו מינים נראה כערבוביא ודין זה דוקא בזרוע ו' טפחים על ו' טפחים לא פחות ולא יותר.

אך מותר לזרוע מהם חמשה מינין בתוך ערוגה אחת, שהיא ששה טפחים על ששה טפחים, והוא שיזרע ארבעה מינין בארבע רוחות הערוגה, ואחד באמצע, וירחק בין מין ומין כמו טפח ומחצה כדי שלא יינקו זה מזה,

כזה -

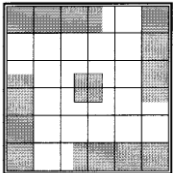
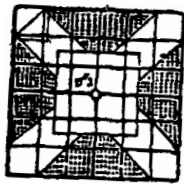
שיעור זה הוא חוץ ממקום הזרעים ואף על גב ששתי היניקות מתערבות, אין לחוש אלא שלא יינק כל אחד מגוף חברו.

ואין לחוש אלא בשעת זריעה שיהא מרוחק שיעור זה. ואף אם הקלחים יכנסו לתוך השיעור בשעת גידולם מותר, ואף קשואין ודלועין מותר בהרחקה זו ואף שהעלים מתערבים זו ע"ג זו בשעת גידולם מותר.

⁹¹ רמב"ם הלכות כלאים פרק ד הלכה ט ודרך אמונה שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ויזרע בצורה כזו שמניח בכל קרן טפח וחצי חומש פחות משהו, כדי שיהא אלכסונו טפח ומחצה שיהא רחוק כל מין מחברו טפח ומחצה, ובאמצע הערוגה זורע גרעין אחד נמצא גם הוא רחוק טפח ומחצה.

כזה –

וה"ה שיכול לעשות בציורים אחרים כדלקמן, דף פה. ואפי' לעשות ממין אחד הרבה ומשאר המינין גרעין גרעין מותר, ובלבד שיהא מרוחק כל מין מחברו טפח ומחצה ולא יהי' יותר מה' מינין.

כזה –

ודוקא בערוגה כזו שהיא ו"ט (ו' טפחים) על ו"ט, אבל אם היא פחותה מו"ט אף ה' מינים אסור אפי' אם הוא מרחיק, ואין מותר אלא ד' מינים בהרחקת טפח ומחצה.

ואם הערוגה יתירה על ו' טפחים מותר לזרוע בה יותר מה' מינים כמה מינים שירצה, ובלבד שירחיק בין מין ומין טפח ומחצה.

וכן בערוגה ו' על ו' אם זורע חוץ לערוגה, יכול לזרוע כמה מינים שירצה, ובלבד שירחיק טפח ומחצה.

ז. כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ

צריך אדם להחזיק⁹² מצוה אחת כתקנה בשלמותה תדיר בכל כוחו. כגון ששם לעצמו שלא יאבד תפלה בזמנה, או שלא יקנה ממון מצד אסורא

⁹² בחרדים מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ב אות טז שכתב הדבר קשה למה רבינו הקדוש סתם דמשמעות דבחדא מצוה קאמר בלבד לכך נראה לומר דכיון למה שאמרנו שצריך אדם להחזיק מצוה אחת כתקנה בשלמותה תדיר בכל כוחו ואז ודאי מובטח לו שזכויותיו יהיו מרובים על עונותיו והכי נמי גרס על אותה משנה בירושלמי א"ר יוסי בר אבון מי שייחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו ונראה לכאורה שחלק עם הבבלי ומפרש כל העושה מצוה אחת כפשט' א' בלבד והטעם נודע מאליו דכשמחזיק מצוה אחת בכל עת ודאי שיהיה צדיק גמור בכל שאר המצוות, ועל דרך זה סיפא דקתני וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו וכו' היינו שמבטל אותה ואינו עושה אותה כלל והוא דעת הרמב"ם שמומר לעבירה אחת הוי מומר לכל התורה כלה וכן נמי דעת הרב רבינו יונה, א"נ אפשר שגם הירושלמי מפרש המשנה דהעושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו קאמר אלא מה שכתב שייחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו, בא לתת טעם לרבינו הקדוש אמאי נקט האי לישנא ותירין כדתריצנא ונראה שזה נמי דעת הרמב"ם. וכ"כ במהר"ל ח"א שבת קמז ליה לפיכך יש לו להיות (נזהר) במצוה אחת שיאמר שמצוה זאת עשה כתקנה בזהירות יתירה. שאין אדם בחזקת רשע, אבל האדם הוא בחזקת חצי חזקת חובת, ולפיכך יש לו להיות נזהר במצוה אחת מאוד שבזכות אותה מצוה שנוהר בה זוכה לשכר גדול כאשר היה זהיר בהפלגה מאוד מאוד.

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

בשום פנים, או שלא יבעל בעילת אסורא מעולם⁹³, ואז ודאי מובטח לו שזכויותיו יהיו מרובים על עונותיו, ועל זה אמרו חכמינו כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ.

ח. והבאת שלום בין אדם לחבירו

מצוה גדולה להשכין שלום ולפשר בין הניצים ובכללם להשכין שלום בית בין איש לאשתו וכן הדיינים מצוה שיודיעו לבעלי הדין טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצין למחול אחד לחבירו, או לתת אחד לחבירו דבר ידוע אפילו לאחר גמר דין, ובלבד שלא יהיה שם שום הכרח בדבר אלא פיוסים ופיתויים, וזו היא מצוה גדולה⁹⁴.

והוא גמ"ח וגדול ממנו מפני שיש בו כמה ענינים מצורפים עמו⁹⁵.

א. לקרב לב לישראל להיות א' ולא יהי' ביניהם חלוק לבבות והוא עיקר גדול שהעולם עומד עליו.

ב. להסיר שנאת חנם מבין איש ובין רעהו וכ"ש מבין איש ואשתו אשר בסבתה נחרב הבית בחורבן השני

ג. שמרים מכשול המשטמה מבין איש לרעהו ואפשר שבסבת המשטמה יבא הדבר לפועל וינקם איש מרעהו ויגרום היזק גדול נטירת איבה ונקמה ורודף השלום מונע כל זה.

ד. לקרב התועלת שאחר שנתחדו בלב א' כל א' חוזר בו וחפץ בתועלת חבירו והנאתו יותר ממה שהי' קודם הקטטה ביניהם מחמת שנגע ה' בלבם וחזרו בהם חזרה גמורה להיות נפשם קשורה זו בזו וזו בזו

ה. בין איש לאשתו היותם בלב א' ונפש א' להיות הזיווג העולה משניהם הגון וראוי ולא יתפרדו איש מעל אחיו בחלוק הלבבות ואותם הבנים נקראים בני שנואה

⁹³ וכן באמונות והדעות מאמר ה' לרס"ג וס"ל אך העובד, הוא אשר יחד לו מצוה אחת, לא יעברנה כל ימי חייו, שאם יסכים בזולתה או יחלק בה לא יקצר בזאת כלל, כאלו שם לעצמו שלא יאבד תפלה בזמנה, או שלא יקנה ממון מצד אסורא בשום פנים, או שלא יבעל בעילת אסורא מעולם, והדומה לזה. וכמו שאמרו רבותינו כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו את ימיו ונוחל את הארץ, ובארו זה כגון שיחד לו מצוה אחת לעשותה כגון כבוד אב ואם. אבל מי שלא הניח מצוה שלא עבר עליה פעם אחת אינו נקרא עובד. ומובא בהרמב"ם בפ"י המשנה סוף מכות ובראשית חכמה בפרק המצות פ"א

⁹⁴ כנה"ג הגה' הטור חו"מ יב אות ד מהרי"א ומוכא גם בכה"ט שם ד

⁹⁵ סדר היום סדר ברכות השחר

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

ו. בין איש לאשתו המקרבם והעושה שלום ביניהם כאלו עושה שלום עם השכינה ומעשה ידיו להתפאר כי לא נברא האדם כי אם לקיום המין ולתועלת העליונים ותחתונים ולא לתוהו בראה לשבת יצרה⁹⁶.

ט. ותלמוד תורה כנגד כולם

בשלשה כתרים נכתרו ישראל⁹⁷, בכתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. כתר כהונה זכה בה אהרן, שנאמר (במדבר כה פסוק יג) וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אֶתְרֵי בְרִית כְּהֻנָּת עוֹלָם. כתר מלכות זכה בה דוד, שנאמר (תהלים פט פסוק לו) זֶרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נִגְדִי זֶרְעוֹ יִהְיֶה לְעוֹלָם וְכִסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נִגְדִי. כתר תורה הרי מונח ועומד ומוכן לכל, שנאמר (דברים לג פסוק ד) מוֹרְשָׁה קָהֳלָת יַעֲקֹב, כָּל מִי שִׁירְצָה יָבֹא וַיִּטּוֹל.

שם תאמר שאותם הכתרים גדולים מכתר תורה, הרי הוא אומר (משלי ח פסוק טו) בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ, כלומר התורה אומרת אני הוא הממליך את המלכים, וידוע שהממליך את המלך גדול מן המלך, והמלך גדול מן הכהן גדול, הא למדת שכתר תורה גדול מכתר כהונה וכתר מלכות.

לפיכך אמרו ז"ל שאין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, ותלמוד תורה היא שקולה כנגד כל המצוות כולן, שהוא שהתלמוד מביא לידי מעשה, ולהלן דף מ' יבואר בעזה"ת שלפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום. היה לפניו עשיית מצוה ולימוד תורה אם אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים לא יפסוק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו, דאף על גב דתורה עדיפא אין סברא שתדחה המצוה מכל וכל בשביל התורה, כיון שיכולין להתקיים שתיהן שהרי יכול אחר כך לחזור ללימודו.

י. כל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו מטיבים לו
ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה ... לומר שאם היתה
שקולה מברעת

⁹⁶ וכשיש קטמה בין איש לאשתו כביכול נתבטלה מהשבת י"ו וברכתו אשר ברך אותם כדכתיב ויברך אותם ויקרא את שמם אדם וכן הקדוש ברוך הוא מחל על כבודו ועל קדושת שמו הגדול ונזר להמח' על המים כדי לקרב השלוח בין איש לאשתו שלא יהי' ביניהם צד מה שנאה ומחשבה רעה כי זה כוונת הבריאה.
⁹⁷ שו"ע ונו"כ יו"ד רמו יח ובלבוש שם

הלכות הדרף היומי

מסכת מידושי

כל אחד⁹⁸ ואחד מבני האדם⁹⁹ יש לו זכויות ועונות, מי שזכויותיו יתירות על עונותיו צדיק, ומי שעונותיו יתירות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה, וכן כל העולם כולו.

אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו¹⁰⁰ שנאמר (ירמיה ל פסוק טו) על רב עוונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר (בראשית יח פסוק כ) ועקת סדם ועמרה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר (שם ו פסוק ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם¹⁰¹.

ושקול זה¹⁰² אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר (קהלת ט פסוק יח) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין

⁹⁸ רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה א ב

⁹⁹ מדברי רבינו נראה דס"ל כמאמר שלמה המלך ע"ה בקהלת כי האדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולכך כתב כל אחד ואחד מבני האדם יש לו עונות וזכויות ולא כתב יש מבני האדם וכו'. בארות המים שם

¹⁰⁰ הנה נפלאתי בזה על הראב"ד והלח"מ שתפסו בפשטות דבריו שכוונתו שמיד הוא מת ממש, והקשו שהוא כנגד המציאות עיין שם, ולענ"ד נראה שמעולם לא עלה על דעת הרמב"ם לומר שמיד ממש הוא מת, והכתוב שהביא מירמיה ל' י"ד ט"ו יעיד שאין זאת כוונתו שכתב שנאמר על רוב עונך, והנביא הלא דיבר אל כלל ישראל ואין צבור מתים בפעם אחת מיד, רק אמר מיד הוא מת ברשעו, כוונתו שמפני ריבוי עונותיו נחתם עליו שם רשע שנקרא מת, על דרך שאמרו חז"ל בברכות י"ח ע"ב רשעים בחייהם קרויין מתים. אור הישר שם.

¹⁰¹ הלח"מ שם הלכה א למד בדברי רבינו שבתחלה נדונים היחידים שבעיר, ואח"כ דנין המדינה כולה אם ראו שעונותיה מרובין מזכויותיה אז ודאי נחרבת והצדיקים ודאי יוצאים ממנה ונצולים כמו שעשו לסדום. ואם נמצאו זכויות מרובין מעונותיה היא צדקת ואין מחריבין אותה אלא שהקב"ה נפרע מהרשעים מכל אחד ואחד לבדה. ואחר שדנו כל מדינה ומדינה לבדה חוזרין ושוקלין עונות וזכויות כל המדינות שהוא כל העולם כולו אם נמצא עונותיהן מרובים מזכויותיהן אז נחרב כל העולם כולו ואפילו המדינה שזכויותיה מרובין מעונותיה ואינם ניצולין מהם אלא הצדיקים בלבד כמו שהיה בימי דור המבול שנצול נח ואם נמצאו זכויותיהן מרובים מעונותיהם אז נצול כל העולם כלו ואפי' המדינה שעונותיהם מרובים מזכויותיהן הם נצולים והקב"ה פורע מן הרשעים בלבד. א"נ י"ל דאפי' העולם שרבו עונותיו מזכויותיו או זכויותיו מעונותיו בכל גוונא המדינה שעונותיה מרובין נחרבין ושזכויותיה מרובין היא נצלת.

¹⁰² בלח"מ משנה כתב ונראה דכוונת רבינו כמה שאמר כאן מת ברשעו רוצה לומר מיתת העוה"ב. ורבינו איירי כאן בשיקול העשוי בשעת מיתתו כמו שביאר לקמן ואמר כשם ששוקלין זכויות האדם בשעת מיתתו משמע דעד השתא בשיקול העשוי בשעת מיתתו איירי. וכ"מ הרי כתב לקמן בר"ה מי שנמצא צדיק נחתם לחיים ומי שנמצא רשע נחתם למיתה. יש לומר דצדיק דקאמר רוצה לומר צדיק באותו הדין ורשע דקאמר רשע באותו הדין כמו שתירץ הרמב"ן ז"ל. אולם לכאורה צ"ע שהא בהלכה א ביאר ששוקלים מעשי האדם ואח"כ המדינה ואח"כ העולם כולו ואי איירי בשעת מיתתו מתי שוקלים המדינה והעיר והעולם כולו. וצ"ע

הלכות הדף היומי

מסכת מידות

שוקלין¹⁰³ אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות וי"א¹⁰⁴ שאינו כן כי יש רשעים חיים הרבה¹⁰⁵, אלא נחתמין לאלתר שלא ימלאו ימיהם שני הדור שנגזרו עליו¹⁰⁶.

יא. שר מצוה בהאי עלמא ליכא ... למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכו ימך לעולם שכולו ארוך

מאחר שנודע¹⁰⁷ שמתן שכרן של מצות¹⁰⁸, והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה, היא חיי העולם הבא, שנאמר (דברים כב פסוק ז) **למען ייטב לך והארבת ימים**, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת שנאמר (במדבר טו פסוק לא) **הפרת תפירת הנפש ההוא עונה ביה**, מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך?

וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית, כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה

¹⁰³ בבארות המים שם כתב והנראה לענ"ד ליישב כל זה דרך כלל הוא דשני שיקולים שוקל אל דעות ה' אחד ביום טוב של ר"ה כמ"ש רבינו לקמן דהיינו עונש מיתה וחיים של עוה"ז ושיקול אחד בשעת מיתתו הן לטב הן לביש לעוה"ב אך יש שיקול אחר בתוך השנה בשום זמן בעולם ליחיד אם רבו עונותיו ועלתה צעקתם לפני ה' המידת הדין מחייבת אותו ואף על פי שנגמר דינו ביוה"כ לחיים והיינו בכל זמן בעולם וכן נמי ימצא בשום זמן כי המדינה רבו עונותיה ועלתה צעקתה לפני ה' ושוקלת אותה וכמ"ש בסדום ועמורה וכן לכל העולם כמ"ש בדור המבול וזה שכתב כאן בראש הפרק והשמיענו בתחילה שיש שיקול זה בשום זמן ושכבר נמצא שהיה שיקול זה באנשי סדום ובדור המבול ואח"כ כתב רבינו שיש שיקול בפרטות ביום טוב של ר"ה ויש שיקול בשעת מיתת האדם לקבל העונש והשכר לעוה"ב. ועיין זו המשנה שכתב כעין זה רק כתב דהרמב"ם הכא איירי בדין ומשפט פרטי שיש בכל יום.

¹⁰⁴ השנות הראב"ד שם

¹⁰⁵ כבר תירץ זה רבינו במה שכתב ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות וכו' ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות. הרי שכבר אפשר שיראה לנו שהוא רשע גמור ועשה מצוה שבעבורה ראוי שיזכה כענין שנאמר באביה יען נמצא בו דבר טוב. כסף משנה שם.

¹⁰⁶ כדאמרינן בסוף פרק החולין (דף מ"ט ב) את מספר ימיו אמלא אלו שני דורות, ופירש"י אלו שנים שפוסקים לאדם בשעת לידתו ע"כ. ואפילו נחתם למיתה רוצה לומר לרעתו שאם גזור עליו בשעת לידה שיחיה חמישים שנה לא יחיה אלא ארבעים. להם משנה שם.

¹⁰⁷ רמב"ם שם פרק ט הלכה א

¹⁰⁸ תמצא בפי' זה כפל עניינים במילות שונות ואין בזה קפידא כיון שהוא דרך ויכוח בדבר עיקרי ושורש גדול והאריכות בו אינו מוזיק. מעשה רקח שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברים עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות.

ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות.

אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה¹⁰⁹, כגון שובע ושלום ורבי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא,

וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה (דברים ו פסוק כה) וצדקה תהיה לנו וגו'. וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן כענין שנאמר (שם לב פסוק טו) וישמן ישרון ויבעט, שדיין האמת יסיר מן העוברים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעם, הוא שכתוב בתורה (שם כח פסוק מז מח) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל. ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך וגו'.

נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא ויטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא, שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים אין לו במה יזכה שנאמר כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול, ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא ונמצא שאבדתם שני עולמות, שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצות שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

¹⁰⁹ מבואר דרבינו סבירא ליה שכל הטובות שיעדה התורה לעושים רצונו ב"ה אינם אלא הכנות כדי שיוכלו לעסוק בה בשוב מבלי עיכוב דשכר מצות בהאי עלמא ליכא אמנם יש מן המפרשים דסבירא להו שזה לא נאמר אלא לעיקר השכר ויעודי הטובות הם הפירות שאוכלים משכרם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא יעוין עליו. מעשה רקח שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

**יב. מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה ...
בעבודת כוכבים ... למען תפוש את בית ישראל בלבם**

מחשבה רעה כלומר מחשבה לעשות עבירה, כשאינן המחשבה עצמה אסורה בעצם אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (תהילים סו פסוק יח) אִין אִם רְאִיתִי בְּלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי¹¹⁰, ולפיכך אם חשב לעשות עבירה ולא עשאה, אינו נענש עליה כאילו עשאה¹¹¹, ואפילו אם ההמנעות מעשייתה אינו משום כבישת יצרו, אלא משום שלא נודמן לו לעשותה¹¹², ואפילו אם נמנע מעשייתה באונס. ויתבאר עוד להלן דף מ. בעזה"ת.

מחשבת עבודה זרה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (יחזקאל יד פסוק ה) לְמַעַן תִּפְשׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזְרוּ מֵעָלֵי בְּגִלּוּלֵיהֶם כָּלֵם, שעבודה זרה חמורה משאר עבירות¹¹³, שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.

יש שצידדו¹¹⁴ לומר בדעת ראשונים, שהיינו דוקא כשכבר עבד עבודה זרה פעם אחת. ויש שצידדו¹¹⁵ לומר בדעת ראשונים, שהיינו דוקא אם נאנס ולא עשאה, אבל אם יש יכולת בידו לעשותה ונמנע מכך בשביל כבוד ה', אינו נענש עליה.

**יג. שלוחי מצוה אינו נזוקין לא בהליכתו ולא בחזירתו ...
וכל הינא דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא**

¹¹⁰ תוספתא פאה פ"א ה"ד, והובאה בקדושין מ"א, ובירושלמי פאה פ"א ה"א, ועי' תקוני זוהר תיקון סט (ק"ח ב) וזוהר חדש תקונים ח"ב (צח א). ועי' ח"א למהר"ל קדושין שם, בטעם הדבר,

¹¹¹ עי' תורת משה (חת"ס) במדבר ל יג וגלויני הש"ס ב"ב פח ב, שצידדו לומר שהיינו כאילו לא עשאה, אבל יש לו חטא

¹¹² עי' מאירי כאן, וע"ש שאע"פ שאינו נענש עליה כעושה מעשה, מ"מ נענש, כיון שלא נמנע מחמת העבירה, ועי' ציון הקודם, ועי' שו"ת רדב"ז ח"ז סי' כט, שם' שאם לא היתה המניעה מפני שהתגבר על יצרו, הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה.

¹¹³ . ועי' מאירי שם לט ב, שמחשבת ע"ז כמעשה גמור, כיון שעיקר עניני היחוד והאמונה תלויים במחשבה, ובעי"ז בח"א למהר"ל שם, וצ"ב שבגמ' נתנו טעם אחר. ועי' תורת הרא"ם (מרגליות) פ' ויצא ד"ה וידר, שה"ה מחשבת נילוי עריות ושפיכות דמים, שהן עבירות חמורות.

¹¹⁴ ברכת שמואל פ' עקב (מג ב), וע"ש שפי' כן ד' רא"ש ר"ה פ"א סי' ה.

¹¹⁵ עי' קרבן נתנאל ר"ה שם אות א, בד' רא"ש שם. ועי' מכתב לחזקיהו ר"ה יז ב (נט א ואילך) שהאריך מכמה אחרונים בד' הרא"ש.

הלכות הדף היומי

מסכת מידות

שלוחי מצוה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזירתם¹¹⁶. ולפיכך המזכה את הרבים¹¹⁷, אין לו לירא ממה יאמרו, או שמא יזקוהו משום כך. אם לא במקום שהסכנה ברורה או מצויה.

וכן צונו הבורא¹¹⁸ ית' (דברים א פסוק יז) לא תגורו מפני איש כי המִשְׁפָּט לאלהים הוא. הוזהרנו בזה להאמין שלא יקרנו נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים, זהו פרוש פי המִשְׁפָּט לאלהים הוא. שלא יבואכם נזק בסבתו.

אף על פי ששלוחי מצוה אינם נזוקים, במקום שהסכנה ברורה אין סומכין על הנס, ולפיכך אסור לעלות על סולם רעוע בשביל לקיים מצות שלוח הקן וכיוצא, שנאמר (שמואל א טז פסוק ב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶיךָ וְשָׁמַע שְׁאוּל וַהֲרַגְנִי, אף על פי שהלך בשליחותו של הקדוש ברוך הוא, וכן אסור מטעם זה לבדוק חמץ בחור הבית שבינו לבין הנכרי, שלא יאמר הנכרי כשפים הוא עושה לו כמו שהתבאר במסכת פסחים דף ח:.

יד. ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ... נגזן שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה

כל העובר¹¹⁹ מרעתו בלא אונס על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס הרי זה מחלל את השם, וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד¹²⁰, אלא

¹¹⁶ וזה מפני כי כאשר הולך בשליחותו לעשות מצוה בזה נקרא עבד אל השם יתברך כאשר הולך בעבודתו, ולכך ראוי שישמור אותו האדון שלו מן אחרים כי העבד הוא נכנס תחת רשות אדון שלו ותחת כנפיו הוא. מהר"ל נתיבות עולם פרק טז

¹¹⁷ וכ"כ הרמב"ם בסוף איגרת תימן ואנא בבקשה ממך שתשלח העתקת האגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם לחזק אמונתם ולהעמיד רגלם לבל תמער, ותקרא אותה על הקהל ועל היהודים, כדי שתהיה ממצדיקי הרבים, אחר שתזהר ותשמר תכלית ההזהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים, שמא יתחדש דבר שיצילו השם ברחמיו ממנו. ואף על פי שכתבתי אותו הייתי מתירא מזה הרבה מאוד, אבל ראיתי שהצדקת הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה, ואף בכל זה ששגרתיו אותו לכם סוד ה' אל יראיו, וכבר הבטיחונו החכמים שקבלו מן הנביא עליו השלום, ואמרו "שלוחי מצוה אינם נזוקים", ואין לנו מצוה גדולה מזו.

¹¹⁸ שערי תשובה לר' יונה שער ג אות לג

¹¹⁹ רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה י

¹²⁰ נראה שלמדה הרב מהא דאמרינן בפרק קמא דקדושין כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ובגמרא עשה אין לא עשה לא ורמינהי ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ומשני ההיא בשבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה וסבר הרב ז"ל שהשכר הוא מפני שקידש את השם ופירש מן העבירה. פרי"ח שם

הלכות הדף היומי

מסכת קידושין

מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי זה מקדש את השם.